

Упровадження та використання комп'ютерних технологій, проведення бібліометричних досліджень, розвиток єдиної системи інформування користувачів потребує систематизації та класифікації інформації про друковані та електронні видання, зокрема й наукові періодичні (журнали) та продовжувані (збірники наукових праць) видання.

Державна наукова установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова" згідно з Законом України "Про обов'язковий примірник документів" отримує всю видавничу продукцію, що виходить на теренах держави, та зберігає її довічно в Державному архіві друку. Під час виконання таких основних функцій як здійснення державної бібліографічної реєстрації, збирання статистичних даних, створення державних бібліографічних покажчиків та баз даних, фахівці Книжкової палати України стикаються з певними труднощами. Ці труднощі полягають у тому, що вихідні відомості в наукових періодичних і продовжуваних виданнях редакції не завжди оформлюють відповідно до положень чинних в Україні нормативних документів.

Саме від дотримання стандартів залежать оперативність, повнота й точність даних, необхідних для бібліографічної реєстрації видань, а також їхнього пошуку й обміну інформацією про них на національному та міжнародному рівнях.

Наголошуємо на тому, що всі статті, опубліковані в наукових журналах і збірниках наукових праць, які внесено Вищою атестаційною комісією України до переліку наукових фахових видань, у формі бібліографічного опису відображаються в державному бібліографічному покажчику "Літопис журнальних статей", а самі видання довічно зберігаються в Державному архіві друку Книжкової палати України, яка розпочала свою діяльність з 1919 року.

Вихідні відомості редакції наукових журналів і збірників мають оформлювати відповідно до положень національних стандартів та інших правових і нормативних документів (їхній перелік розміщено на сайті Книжкової палати в розділі "Правові та нормативні документи з видавничої та бібліотечної справи").

Із наведеного на сайті переліку можна виділити три основних стандарти, що регламентують порядок наведення та розміщення вихідних відомостей у періодичних і продовжуваних виданнях:

ДСТУ 4861:2007 "Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості" (містить положення щодо складу, структури й розміщення вихідних

відомостей у неперіодичних (тобто книжкових), періодичних, продовжуваних та аркушевих виданнях);

ДСТУ 3017–95 "Видання. Основні види. Терміни та визначення" (за цим стандартом визначають види видань (журнал, бюлетень тощо);

ДСТУ 7152:2010 "Інформація та документація. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках" (його положення поширюються на оформлення публікацій у наукових і виробничо-практичних журналах та збірниках). Крім того, перелік вихідних відомостей визначено статтею 32 Закону України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні".

Згідно з ДСТУ 4861 (розділ 7) вихідні відомості періодичних і продовжуваних видань містять такі елементи:

- *ISSN* (Міжнародний стандартний номер серіального видання);
- надзаголовкові дані (відомості про організацію, від імені чи за участю якої випускають видання);
- назва видання, власна назва випуску;
- підзаголовкові дані (вид видання – журнал, збірник наукових праць тощо; відомості про засновника; у періодичних виданнях – періодичність, місяць і рік заснування, у продовжуваних виданнях – рік заснування; нумерація);
- вихідні дані;
- знак охорони авторського права (©);
- відомості про редакторів, редакційну колегію;
- надвипускні та випускні дані;
- відомості про основне видання в окремо виданому додатку.

У надвипускних даних подають відомості про паралельне видання, окремо виданий додаток до видання, іншомовне видання.

Випускні дані містять: серію, номер і дату видачі Свідоцтва про державну реєстрацію ЗМІ; тираж, номер замовлення виготовлювача видавничої продукції; відомості про місцезнаходження, телефон, електронну адресу редакції; відомості про місцезнаходження видавця і виготовлювача видавничої продукції та відомості про внесення виготовлювача до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи.

Книжковою палатою України було проведено аналіз 25 наукових журналів НАН України щодо дотримання редакціями цих видань положень правових і нормативних документів з видавничої справи. Результати цього аналізу є невтішними. Без грубих помилок оформлено вихідні відомості тільки у двох журналах, а саме: "Процессы литья" (Фізико-технологічний інститут металів та сплавів НАН України, м. Київ) та "Фізика и техника высоких давлений" (Донецький фізико-технічний інститут імені О.О. Галкіна НАН України).

У двадцяти трьох з двадцяти п'яти журналів виявлено такі найтипівіші помилки:

- *ISSN* наведено в неналежному місці. Його потрібно розміщувати у верхньому правому куті обкладинки (палітурки);

- на титульній сторінці або на суміщеному титульному аркуші відсутні надзаголовкові дані;
- після назви, у підзаголовкових даних відсутні відомості про засновника видання та головну ознаку періодичного видання — його періодичність;
- там само відсутні відомості про місяць і рік заснування видання. За стандартом, місяцем і роком заснування видання вважається місяць і рік випуску першого номера журналу;
- на титульній сторінці у підзаголовкових даних не зазначено валову нумерацію після поточного номера, тобто загальну нумерацію видання з початку його випуску;
- відсутній знак охорони авторського права (©) на видання в цілому, який розміщують у правому нижньому куті титульної сторінки або в нижній частині суміщеного титульного аркуша;
- у випускних даних відсутні відомості про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, зокрема, серія, номер і дата видачі Свідоцтва;
- у складі випускних даних відсутні такі обов'язкові елементи як тираж і номер замовлення виготовлювача видавничої продукції (тобто типографії);
- відсутні відомості про найменування та місцезнаходження видавця та виготовлювача видавничої продукції;
- не зазначено відомості про видачу виготовлювачу видавничої продукції Свідоцтва про внесення його до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи;
- у журналах, випущених іншими, ніж українською, мовами, не наведено переклад вихідних відомостей українською мовою.

Варто зазначити, що вихідні відомості періодичних і продовжуваних видань відповідно до положень стандарту оформлюються по-різному. Так, у продовжуваному виданні на титульній сторінці у складі підзаголовкових даних потрібно подавати відомості про титульного, чи наукового, чи відповідального редактора. На відміну від періодичного, у продовжуваному виданні не зазначають періодичність випуску, оскільки видають його в міру накопичення матеріалу. Крім того, у продовжуваному виданні наводять тільки валову нумерацію, тоді як у періодичному виданні наводять поточну та валову.

Найпоширенішими помилками у вихідних відомостях продовжуваних видань, зокрема у збірниках наукових праць, є: помилкове наведення класифікаційних індексів УДК, ББК та авторського знака за правилами оформлення книжкових видань, тоді як у продовжуваних виданнях потрібно наводити тільки УДК. Часто-густо редакції у підзаголовкових даних не подають відомості про рік заснування видання, засновника та редакторів (титульного, наукового, відповідального). Грубою помилкою є наведення Міжнародного стандартного номера книги (*ISBN*) у продов-

жуваних збірниках наукових праць, які не мають власної назви випуску й у складі яких не випускається видання монографічного характеру.

Окремо потрібно зупинитись на питанні щодо правильного проставлення знака охорони авторського права у виданнях, що є свідченням дотримання редакціями ЗМІ чинного законодавства України, а саме, Закону України "Про авторське право і суміжні права". Цей знак, неналежно оформлений і наведений у виданні, не захищає виключного авторського права на видання в цілому, а також виключних прав авторів на твори, що опубліковані у періодичному чи продовжуваному виданні.

Проведеним Книжковою палатою аналізом було охоплено тільки двадцять п'ять наукових журналів і виявлено найтипівіші помилки. Проте, якщо розглядати оформлення вихідних відомостей у всьому документальному потоці періодичних і продовжуваних видань, помилок буде виявлено значно більше. Тому для підвищення загального рівня культури видань, складовою якої є правильно оформлені вихідні відомості, редакції засобів масової інформації мають керуватися положеннями чинних правових і нормативних документів з видавничої справи, перелік яких розміщено на сайті Книжкової палати України та який постійно підтримується в актуальному стані. Там само розміщено деякі інструктивно-методичні матеріали, розроблені на допомогу видавцям та редакціям засобів масової інформації в їхній практичній діяльності.